משפטים ה

א. בסיום הסדרה, אויף די וועכטער „בתוך הענן" זאָגט רש"י „ענן זה כמין[1] עשן הוא וכו'" (כדלקמן סעיף ב').

איז אין דעם ניט מובן:

ענן וועכט, בכלל, געטייטשט — וואלקן, און עשן מיינט — רויך, וואס דאָס זיינען צוויי באַזונדערע זאכן, און נאָך מער, זיי זיינען פֿאַרקערט אייגער פון צווייטן: „ענן" וועכט געשאפן פון מים[2] און „עשן" — פון אש[3]. היינט: א) פון וואנעט נעמט רש"י טייטשן דאָ ענן אנדערש ווי איבעראל? ב) וואס איז דאָ בכלל שווער אין פשוטו של מקרא, וואס רש"י דאַרף עס מפרש זיין?

ב. ווייטער איז רש"י ממשיך „ועשה לו הקב"ה למשה שביל בתוכו".

דער מקור פון דעם ענין איז אין גמרא[4], אַבער דאַרט קומט עס אַלס אַ תירוץ[5] אויף דער סתירה צווישן צוויי פסוקים — „כתיב[6] ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכתיב ויבא משה בתוך הענן כו' דבי רבי ישמעאל תנא נאמר כאן בתוך ונאמר להלן[7] בתוך ויבואו בני ישראל בתוך הים מה להלן שביל דכתיב והמים להם חומה אף כאן שביל".

אַבער אין פירוש רש"י דאָ קען מען ניט לערנען אַז ער איז אויסן דערמיט צו פֿאַרענטפֿערן די סתירה — ווייל די סתירה וועכט ערשט שפּעטער, אין פסוק „ולא יכול משה גו'" (אין פ' פקודי), האָט רש"י געדאַרפט פאַרענטפֿערן די סתירה וועכט זי וועכט — דאַרטן.

מוז מען זאָגן, אז דאָס וואָס רש"י דאַרף באַווײַזן ווי אַזוי האָט משה געקענט אַריין אין דעם ענן („עשה לו הקב"ה למשה שביל כו'") איז ניט דער־פאַר וואָס שפּעטער זאָגט דער פסוק „ולא יכול משה לבוא גו' כי שכן עליו הענן", נאָר ווייל מען פֿאַרשטייט דאָ אַז מען קען ניט אַריינקומען אינעם ענן — איז תמוה:

רש"י איז מפרש פריער[8] די וועכטער „ומשה נגש אל הערפל" אַז דאָס מיינט „לפנים משלש מחיצות חשך ענן וערפל", ד.ה. אַז משה איז דורכגעגאַנ־גען ניט בלויז דורך חשך וענן, נאָר אויך דורך ערפל[9] וואָס איז (ווי רש"י טייטשט דאַרטן) „עב הענן", און פונדעסטוועגן באַווײַזט ניט רש"י[10] ווי אַזוי ער האָט

1) בדפוס שני ובכמה כת"י רש"י: כמו עשן.

2) מלבד כשמפורש אחרת. ולדוגמא באחרי (טז, יג) „וכסה ענן הקטורת".

3) להעיר מפרש"י בשלח יד, כד (ד"ה בעמוד). ובפרש"י שה"ש (ג, ו ד"ה מי): והי' הענן והעשן כו'.

4) יומא ד, ב.

5) כן פי' בעיון יעקב לע"י יומא שם. וכן משמע בחדא"ג מהרש"א שם.

6) פקודי מ, לה.

7) בשלח יד, כב.

8) יתרו כ, יח.

9) אף שבכתוב נאמר רק „נגש אל הערפל". וראה רמב"ן (שם, טו).

10) ודוחק גדול לתרץ שהוא לפי דיעה הא' שהביא רש"י בפירושו לפנ"ז (כד, טז) ד„ויכסהו הענן" — אלו ששה ימים שמר"ח, „ויקרא אל משה ביום השביעי לומר עשה"ד", שלפ"ז י"ל ד„ויבא משה בתוך הענן" הוא אותו המאורע ד„ומשה נגש אל הערפל" שבס"פ יתרו; ולכן אין רש"י מפרשו שם, כמו שמצינו בכו"כ פרטים ע"ד ההכנה למ"ת וכו' שנאמרו דוקא בפרשתנו (כד, א ואילך ובפרש"י), ולא בפ' יתרו — כי.

[נוסף ע"ז שעדיין אינו מיושב לדיעה הב' שבפרש"י הנ"ל, ד„ויכסהו הענן למשה ו' ימים לאחר

דאַרט[11] געקענט דורכגיין[12].

איז דערפון מוכח, אַז ביים בן חמש למקרא איז עס מעיקרא קיין קשיא ניט ווי משה קען דורכגיין דעם ענן — און ווי מ'זעט בפשטות אַז מ'קען דורכגיין אַן ענן אפי' אַז ס'איז נישטאָ קיין שביל — היינט פאַרוואָס דאַרף ער עס באַ־וואַרענען ביי ענן אין אונזער פסוק[13]?

ג. וְהביאור בזה: די קשיא וואָס שטעלט זיך דאָ אין פשוטו של מקרא:

וויבאַלד דער פסוק זאָגט פריער[14] „ויכס הענן את ההר", אַז דער הר איז געווען באַדעקט מיטן ענן, איז דאָך מובן מעצמו אַז ווען „ויעל (משה) אל ההר" איז ער אַריין אינעם ענן — צוליב וואָס דאַרף מען מקדים און מפרט זיין אַז „ויבא משה בתוך הענן"?

[דאָס וואָס דער פסוק חזר'ט דאָ איבער „ויעל אל ההר"[15] (נאָכדעם ווי עס שטייט שוין פריער „ויעל משה אל ההר ויכס הענן") י"ל לויט די ביידע דיעות וואָס רש"י ברענגט אין פריער־דיקן פסוק: לויט דער ערשטער דיעה — וויבאַלד אַז „ויבא משה גו' ויעל גו'" איז געווען אינעם טאָג פון מ"ת[16], דאַרף דער פסוק דאָס איבער'חזר'ן ווייל אינ־מיטן האָט דער פסוק מפסיק געווען מיט דעם זמן פון פאַר מ"ת („ויכסהו גו' ששת ימים (מר"ח) ויקרא גו' ביום

עשה"ד" ולפ"ז „ויבא משה בתוך הענן" לפי פשטות סדר הכתוב הוא ביום השביעי כאשר „ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן" (וצ"ע בחדא"ג יומא שם ד"ה עלה בענן)]

לא יתכן לומר שרש"י לא יתרץ קושיא המתעוררת אצל התלמיד על אתר וסומך על פירושו בס"פ שלאח"ז (משא"כ זה שלא נאמר במקום הא' כל הפרטים כו', ובפרט שמפורש שם בפרש"י (יט, יא): (שעשה משה) כל הענין האמור בפ' ואלה המשפטים ואין מוקדם ומאוחר כו').

11) וכן אין מתרצו בפרשתנו (כד, ב) שפי' „ונגש משה לבדו" — „אל הערפל" [ובזה פשיטא שאין לתרץ כהקס"ד בהערה שלפנ"ז, שהרי מדובר שם בד' סיון, כפרש"י שם לפנ"ז (וצ"ע ברא"ם שם)]. ואף שאין מפורש שם שנכנס בתוך הערפל כבפירושו בס"פ יתרו, מובן הוא שכן היא הכוונה גם בפירושו בפרשתנו, מכיון שכבר פי' כן בפ' יתרו.

12) ויתרה מזו: בפ' יתרו שם לפנ"ז (יט, יח) נאמר „והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש" (ולאח"ז שם, כ) „ויקרא ה' למשה אל ראש ההר" — ואין רש"י מבאר איך נכנס משה לתוך (האש ועכ"פ לתוך) העשן.

13) ודוחק לתרץ דבפרשתנו, מכיון שנאמר „ויבא משה בתוך הענן"*, משמעו שנכנס בתוכו ונשאר שם ולכן הוצרך רש"י לבאר ש„עשה לו הקב"ה למשה שביל בתוכו" שבו הי' כל משך הארבעים יום (וכן משמע קצת להנ"א שבפרש"י כאן „חופה"**); משא"כ בשאר מקומות הנ"ל שרק עבר דרך הענן, או שעכ"פ הי' שם רק זמן מועט ביותר לשמוע ציווי ה' ע"מ למסור לישראל.

14) כד, טו.

15) ראה אלשיך כאן „או יאמר כו'".

16) שעלה בכדי לקבל הלוחות כהמשך הכתוב ויהי משה בהר גו' — ראה יומא שם (ע"ב) „בשלמא לר' עקיבא" ובפרש"י שם. ב"ח שם אות א' (וראה חדא"ג שבהערה 10).

וצ"ע ברבינו בחיי כאן, שמפרש: ויכסהו הענן ששת ימים זהו מר"ח סיון עד ששי בו (כדעת רע"ק, אבל ממשיך) ואז נתנה התורה (דלא כרע"ק שס"ל בז' ניתנה, כבגמרא שם*) ויקרא אל משה ביום השביעי זהו למחרתו אחר מ"ת כו' (דכפשוטו הוא דלא כמאן (ר"ע וריה"ג). וממשיך) וששת ימים שהי' מכוסה בענן היו בכלל ארבעים כו' (כביאור הגמ' בדעת ריה"ג, וממשיך להקשות) למה הוצרכה קריאה זו, אבל מצינו בזה לרז"ל דעות כו' בפ"ק דיומא: ויקרא וכו' לא בא הכתוב אלא לחלוק כבוד למשה דברי רבי עקיבא כו' [דכפשוטו פי' (כפרש"י בש"ס ובכתוב כאן) היינו יום הז' באמירת עשה"ד]. ואולי יש לו פי' אחר בכל המשך הגמ'. או שטה"ד בדברי הבחיי, ויש שם השמטת דברים. וצ"ע.

---

*) להעיר מהגירסא בא' מכת"י רש"י (ה"א רמב) שמעתיק בהדיבור המתחיל גם התיבות „ויבא משה".

**) בא' מכת"י רש"י (ה"א קיב?) איתא בסוף פרש"י „ונכנס בו".

*) אבל עד"ז כתב במאירי יומא שם: ולד"ה בששה בסיון נתנו עשה"ד.

השביעי גו״): ועאכו״כ לויט דער צוויי־טער דיעה, וואס די צוויי מאל „ויעל״ זיינען ניט די זעלבע. דער ערשטער רעדט וועגן עליית משה להר גליך נאך מ״ת, און דער „ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר״ — איז געווען אין דעם „יום השביעי״ נאך מ״ת[17].

איז דערפון[18] משמע, אז מיט „בתוך הענן״ מיינט דער פסוק זאגן — אז דער ענן וואס שטייט דא איז ניט דער זעלבער ענן וואס ווערט דערמאנט אין די פריערדיקע פסוקים[19]. ווערט דאך די שאלה: וואס איז געווען אט דער ענן? זאגט רש״י „ענן זה (פון דעם פסוק) כמין עשן הוא״:

דעם „ענן״ וואס ווערט דערמאנט אין די פריערדיקע פסוקים און פרשיות דארף רש״י ניט מפרש זיין, ווייל ס׳איז מובן בפשטות: ס׳איז געווען אן ענן כפשוטו אין וועלכן ס׳איז געווען אנגעטאן כבוד ה׳; און ווי ס׳איז געווען דער עמוד הענן, אז „וה׳ הולך לפניהם יומם״ מיט אן „עמוד הענן״[20] („ולילה בעמוד אש להאיר להם״) — ענן כפשוטו.

משא״כ דער „ענן״ שבפסוק זה, וואס מ׳מוז זאגן, כנ״ל, אז דאס איז געווען אן אנדער מין ענן, דארף רש״י מפרש זיין אז „(ענן זה) כמין עשן״.

ד. דער הכרח פון רש״י׳ן אז „ענן זה כמין עשן״ איז פון די פסוקים גופא:

צווישן „ויקרא אל משה גו״ און „ויבא משה בתוך הענן״ איז דער פסוק „ומראה כבוד ה׳ כאש אוכלת בראש ההר גו״. איז ניט פארשטאנדיק: דער פסוק האט געדארפט שטיין פאר „ויקרא אל משה״ בהמשך צו „וישכון כבוד ה׳״, אפטייטשנדיק אז דער מראה פון „כבוד ה׳״ איז געווען „כאש אוכלת״ — פאר־וואס שטייט עס ערשט נאך „ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן״?

[לא מיבעי לויט דער דיעה אז „ויקרא אל משה גו״ איז געווען ביום השביעי נאך מ״ת, וועז דער אויבערשטער האט גערופן משה׳ן ער זאל ארויפגיין מקבל זיין די לוחות — און „ויבא משה וגו״ איז געווען דער ענטפער אויף דער

---

17) ראה ע״ד ב׳ הדיעות בהכתובים וביאורם בבאר יצחק לפרש״י כאן (פסוק א׳ וטז).

18) בבאר יצחק שם פסוק א׳ בסופו מבאר (וראה גם גו״א כאן) להדיעה שויכסהו הענן מר״ח לפני מ״ת, דזה שחוזר לספר מפסוק טז ואילך ע״ד הסדר שקודם מ״ת, לאחר שהפרשה (פסוק יב ואילך, כפרש״י שם) מדברת בהעלי׳ כו׳ לאחר מ״ת, ובפסוק האחרון חוזר לענין הא׳ העלי׳ שלאחר מ״ת — כי בג׳ פסוקים אלו (פסוק טז ואילך) מספר מגדולת ההר שעלה בו משה וקדושתו.

וצ״ע שהרי תוכן דפסוק יח אינו בגדולת וקדושת ההר, כ״א ע״ד עליית משה כו׳.

19) ע״פ פי׳ החדא״ג שם ד״ה והא אסתלק הי׳ אפשר לומר, שההכרח שהענן שבכתוב זה אינו הענן שבכתובים שלפנ״ז הוא מפני שלב׳ הדיעות נסתלק הענן לאחרי ששה ימים, למר כדאית לי׳ (לריה״ג לאחר ו׳ ימי פרישה לאחר מ״ת), ולמר כדאית לי׳ (לרע״ק „בז׳ שקבלו התורה נסתלק מלכסות״).

אבל (נוסף לזה שלפי׳ רש״י לדיעה הב׳ (ריה״ג) פי׳ „ויכסהו הענן״ היינו „למשה״, וא״כ אין לנו ראי׳ שנסתלק הענן מההר•, הרי) לכל הדיעות•• מפורש בכתוב שלפנ״ז „ויכס הענן את ההר״ שהמדובר לאחר מ״ת ואינו מפרט בזה זמן מסוים•••.

•) וראה תוס׳ ישנים יומא שם. אברבנאל כאן (השאלה הי״ד בסופה ובהביאור לפסוקים אלו ד״ה ויאמר ה׳). באר יצחק. ועוד.

••) ראה פרש״י תענית כא, ב ד״ה אל מול: לא נסתלקה שכינה עד לוחות האחרונות. אבל בפירש״י עה״ת (יתרו יט, יג) קול ארוך הוא סימן כו׳ הם רשאין לעלות.

•••) כי דוחק לפרש ב„ויכס הענן את ההר״ שזה הי׳ רק בשעה ש„ויעל משה אל ההר״, דאז הול״ל

---

20) בשלח יג, כא.

בסדר הפוך „ויכס הענן את ההר ויעל משה אל ההר״.

קריאה — האָט דאָך קיין אָרט ניט[21] צו מפסיק זיין צווישן „ויקרא אל משה" און „ויבא משה" (זיין אויספאָלגן די קריאה) מיטן פסוק „ומראה כבוד ה'"[22].

נאָר אפילו לויט דער ערשטער דיעה, אַז „ויקרא אל משה" איז געווען „לומר עשרת הדברות ומשה וכל בני ישראל עומדים אלא שחלק וכו'" (ניט אַז דער אויבערשטער האָט געזאָגט משה'ן אַרויפצוגיין אויפן הר) און „ויבא משה בתוך הענן" איז אַן ענין ניט פאַרבונדן מיט „ויקרא אל משה גו' מתוך הענן" — פונדעסטוועגן איז אויך מער מתאים אַז דער תיאור ענין פון „ומראה כבוד ה' גו'" זאָל שטיין גלייך בהמשך צו „וישכון כבוד ה' על הר סיני"].

דעריבער לערנט רש"י, אַז דער פסוק „ומראה וגו'" איז אַ הקדמה צום פסוק „ויבא משה בתוך הענן גו'": ער איז מרמז מיט וואָס דער ענן איז אַנדערש פון דעם ענן וואָס שטייט פריער אין פסוק (וואָס דערפאַר דאַרף דער פסוק מדגיש זיין „ויבא משה בתוך הענן"): דער ענן איז אַ תוצאה פון דעם „אש אוכלת"; ער איז „כמין עשן" וואָס איז געקומען פון דעם „אש אוכלת" וואָס שטייט אין פריערדיקן פסוק[23].

ה. דערמיט ווערט אויך מובן דער דיוק הפסוק — „כאש אוכלת". דלכאו־רה איז ניט פאַרשטאַנדיק: צו מתאר זיין די מראה פון כבוד ה' איז בלויז נוגע צו זאָגן אַז עס האָט אויסגעזען ווי פייער: צוליב וואָס דאַרף דערביי צוגעגעבן ווערן אַז דאָס איז גענוען ווי אַן אש „אוכלת"[24]?

וע"פ הנ"ל איז דאָס פאַרשטאַנדיק בפשטות: היות אַז דער מכוון איז דעם פסוק דאָ איז צו מסביר זיין דעם פירוש פון דעם פסוק שלאחריו „ויבא משה בתוך הענן" — אַז דער ענן איז געווען אַן עשן וואָס האָט זיך געשאַפן פון דעם וואָס „מראה כבוד ה'" איז געווען „כאש" — דעריבער איז דער פסוק מוסיף ומדגיש „(כאש) אוכלת", ווייל אַן עשן ווערט ניט פון אש אַליין, נאָר פון אַן אש וואָס איז „אוכלת" (מכלה, פאַרברענט) די זאָך אין וועלכער זי איז נאחז.

[ויש להוסיף: בכלל איז דער אש שלמעלה ניט קיין „אש אוכלת"[25], ווי מען האָט שוין געלערנט פריער ביים סנה: „וירא גו' בלבת אש גו' והסנה איננו אוכל"[26]; דערפאַר דאַרף דער פסוק מדייק זיין, אַז דאָ איז יש געווען אַן „אש אוכלת", וואָס דערפאַר האָט זיך

21) כמו שהקשה באלשיך כאן.

22) באברבנאל פקודי בסופו ד"ה וראיתי, מפרש שביום ז' כאשר ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן נבקע הענן ואז ראו ישראל כבוד ה' שהי' כאש אוכלת לעיניהם (ועד"ז הוא במלבי"ם כאן). אבל זהו לפי פירושו שם ד„ויכסהו הענן" היינו שכיסה את ה„כבוד" הנזכר לפניו, אבל לפי פירש"י שהביא (רק) ב' הדיעות (אם קאי על ההר, או על משה) אין מקום לפי' זה.

23) לפי הגירסא שלפנינו בגמ' ובע"י משמע (וכן מפורש במאירי שם) דפלוגתת ריה"ג ורע"ק הוא גם בפסוק „וישכון כבוד ה'", דלדעת ריה"ג „זה הי' מעשה אחר עשה"ד ורע"ק אומר וישכון כבוד ה' מר"ת כו'". אבל בפרש"י עה"ת כאן פי' פלוגתתם רק ב„ויכסהו הענן" וב„ויקרא אל משה ביום השביעי", וא"כ י"ל דלכו"ע ההמשך „וישכון כבוד ה'", „ומראה כבוד ה' כאש אוכלת" הוא בזמן אחד, ונמשך זה כל הזמן לאחר מ"ת (ראה לעיל הערה 19 בשוה"ג הא' והב'). אבל גם את"ל שגם לפרש"י פלוגתתם היא בהזמן ד„וישכון כבוד ה'", הרי מזה שהכתוב מפסיק ב„ומראה כבוד ה' כאש אוכלת" מובן שזוהי הקדמה ל(תאר תוכן) „הענן" שבהכתוב שלאח"ז.

וראה ראב"ע פסוק טז ואילך. אלשיך שם. ועוד.

24) באברבנאל פרשתנו שם (ובארוכה פ' פקודי שם) ועוד — ביאור ע"ד החקירה והדרוש.

25) ראה יומא כא, ב.

26) שמות ג, ב. שמו"ר פ"ב, ה. וראה ד"ה וה"ס עשן תרס"ב. לקמן בפנים.

דערפון געשאפן אז „(ענן . . כמין עשן")].

ו. ע"פ כל הנ"ל וועט ווערן פאר־שטאנדיק פאר־וואס רש"י דארף באווא־רענען „ועשה לו הקב"ה למשה שביל בתוכו" דוקא אין אונזער פסוק (און בהמשך צו זיין פירוש „ענן זה כמין עשן הוא"):

ווען דער ענן דא וואלט געווען דער זעלבער ווי אין די פריערדיקע פסוקים, פאדערט זיך ניט צו באווארענען ווי אזוי משה איז אריין „בתוך הענן" (ואדרבה, ווי געראדט פריער, איז משה „נגש (אפילו) אל הערפל" — „עב הענן")[27];

וויבאלד אבער אז „ענן זה כמין עשן הוא", וואס רויך האט אין זיך די טבע (דורך דעם „פיח"[28] אין אים פונעם דבר הנשרף) צו פארריכערן, שווארץ מאכן דעם וואס געפינט זיך אין אים און זיינע לבושים — ווערט די תמי': היתכן אז אזוי איז דאס געווען ביי משה רבינו און אזוי האט ער אויסגעזען בעת ער איז ארויף אויפ'ן הר צום אויבערשטן אויף צו מקבל זיין די לוחות — היפך הכבוד כו'[29]!

דעריבער איז רש"י ממשיך „ועשה[30] לו הקב"ה שביל בתוכו", און משה איז געגאנגען אין דעם שביל, באופן אז דער עשן האט אים ניט באירירט.

ז. עס בלייבט אבער ניט פאר־שטאנדיק: (א) פארוואס זאגט רש"י „ענן זה כמין עשן הוא" — ולפי הנ"ל איז עס דאך געווען אן עשן פון אש[31], עשן ממש? (ב) פארוואס זאגט דער פסוק „ויבא משה בתוך הענן" און ניט „בתוך העשן"?

איז דער ביאור בזה: דער הר סיני אין מדבר סיני, ובפרט דער „ראש ההר" (וואו עס איז געווען דער „מראה כבוד ה' כאש אוכלת"), איז דאך ניט אן ארט וואו עס וואקסן אילנות ודשאים ועש־בים[32], נאר א מקום פון אבנים ועפר[33]; און סיבת עשן איז דוקא אז דער פייער איז אוכל ומכלה א דבר הנשרף[34] (ווי אילנות וכו'), וואס דאס איז ניט שייך ביי דומם (אבנים ועפר), דעריבער זאגט

---

27) ואין רש"י צריך לפרשו כמו שא"צ לפרש לפנ"ז (יתרו יט, כ) ב„ויקרא ה' אל משה אל ראש ההר (המקום „אשר ירד עליו ה' באש" (שם, יח)) ויעל משה", דבדבר שנוגע לפועל, מובן מעצמו שהקב"ה עשה נס שיוכל לקיים ציווי ה', לעלות, ועד"ז בערפל.

וכ"ה בנדו"ד שאין קושיא איך נכנס משה בפועל בכמין עשן מצד העדר האויר כו'.

28) ראה פרש"י וארא ט, ח.

29) ובמכ"ש מהא ד(שבת ג, ב) „רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו", „לכבוד קונהו דכתיב (נח ט, ו) כי בצלם אלקים עשה וגו'" (פרש"י שם ד"ה בשביל). ובשו"ע אדה"ז או"ח סוס"ד (מהדו"ק): „בשביל כבוד קונו" (כנ"י הע"י).

•) והא שהשמיט אדה"ז שם „ידיו" (וראה ויק"ר פל"ד, ג. חדא"ג שבת שם) — י"ל שהרי כבר הביא

30) בא' מכת"י רש"י (ה"א רל) „שעשה".

31) לכאורה י"ל שאין זה עשן באמת רק „כמין עשן", כי לא הי' אש בפועל (כביתרו שם, יח — אשר ירד עליו ה' באש), כ"א רק „מראה" של אש, כדיוק לשון הכתוב „ומראה כבוד ה' כאש אוכלת גו'" (ועד"ז הוא ע"פ דרוש כו' — ראה אברבנאל אלשיך ועוד). אבל מזה שהכתוב מדגיש „כאש אוכלת" מובן שהי' אש כפשוטו כבפ' יתרו (שהרי זה שאוכלת אינו שייך ל„מראה").

32) **משא"כ בנוגע להר עצמו — ראה לעיל ע' 223־4 והערה 9, ד"ל שע"פ פשש"מ היו שם אילנות ועשבים כו'.**

33) **כבאלשיך יתרו שם. וראה לעיל שם בשוה"נ.**

34) „כי אין אש שלמעלה חלוק בזה מאש שלמטה שנאמר דאש של מעלה הנה הוא בעצמו מעלה עשן" (ד"ה וה"ס עשן תש"ח בתחלתו). וראה בהנסמן שם. ולהעיר מד"ה וה"ס עשן תרס"ב.

לפנ"ז **חיוב** נטילת ידים (שחל עליו **לפני** רחיצת פנים ורגליו), והרי דין זה הוא בסיום דהל' נט"י בשחרית. וראה לקו"ש חל"א ע' 186 ואילך.

רש״י אז דאָ איז ניט געווען עשן ממש, נאָר בלויז „כמין עשן״, דער ענן פון אוכלת (שריפת) הדומם אויפן הר סיני איז געווען אַזוי ווי אַן עשן (סתם וואָס ווערט פון אַ צומח וואָס ווערט פאַר־ברענט פונ׳ם אש).

און מהאי טעמא — ווייל דאָס איז ניט געווען אַן עשן טבעי — רופט עס אַן דער פסוק בשם „ענן״.

ח. מיינה של תורה אין דעם פירוש רש״י:

דער ענין העשן בהר סיני ביי מ״ת שטייט מפורש אין דער תורה בפ׳ יתרו[35], „והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה׳ באש״.

משא״כ בפרשתנו שטייט דער לשון „ענן״.

וי״ל הביאור בזה: אַן[36] עשן כפשוטו נעמט זיך פון דעם דבר הנשרף — מצד דעם וואָס דער דבר הנשרף איז אַ חומר גשמי, און דער אש איז מכלה דעם גשם איז דער כליון גורם — זיינע תוצאות זיינען — עשן.

און דערפאַר זיינען אין עשן פאַראַן חילוקים וועלכע זיינען תלוי אין דעם מהות פון חומר הנשרף: ווען דער דבר הנשרף איז אַ חומר דק (ווערט ער פאַר־ברענט שנעלער און דאָן) איז אויך דער עשן „אייַדעלער״ און שיטערער; משא״כ ווען דער דבר הנשרף איז אַ חומר עב וגס, איז דאָן דער עשן געדיכטער און גרעבער (און גרעסער) —

פון דעם איז פאַרשטאַנדיק, אַז אין דעם עשן פון יעדער זאַך איז ניכר (זאָגט זיך אַרויס) אויף וויפל דער חומר פון דער זאַך איז גס, דאָס קומט לידי גילוי בכליון הדבר.

אַזוי ווי דאָס איז בגשמיות, אַזוי איז דאָס אויך ברוחניות, אין דעם ביטול וכליון פון דברים דלמטה צו אלקות[37]: דורך דעם גילוי אש שלמעלה ווערט „נאכל״ ונכלה די ישות פון וועלט און עס ווערט אין איר אויפגעטאָן דער ביטול וכליון צו אלקות.

און דאָס איז (ברוחניות) דער ענין העשן, וואָס ווייזט אויף דעם כליון פון ישות און ביטול פון וועלט.

ט. און דאָס איז דער חילוק צווישן די צוויי פסוקים הנ״ל:

דער פסוק „והר סיני עשן כולו״ רעדט זיך וועגן זמן מ״ת, און היות דער גילוי אלקות פון מ״ת איז געווען בדרך מלמעלה למטה, (ווי דער פסוק איז ממשיך „מפני אשר ירד עליו ה׳ באש״ — דער גילוי איז געווען מצד למע־לה[38]) און דער עולם איז נאָך דאָן געווען אַ גשמי וחומרי וואָס איז ניט מזוכך[39] — דעריבער האָט דער גילוי אלקות דאָן אויפגעטאָן דעם ביטול און כליון פון וועלט אין אַן אופן פון „והר סיני עשן כולו״, וואָס דער ריבוי וגודל ה„עשן״ ווייזט אַז די חומריות העולם איז ניט געווען דק ומזוכך.

---

35) יט, יח.

36) בהבא לקמן — ראה תו״א צד, א. רד״ה וכל העם תש״ד. ועוד.

37) וכידוע בפי׳ עשן ר״ת עולם שנה נפש „במבואר בספרי הקבלה ובפי׳ הראב״ד לספר יצירה״ (אוה״ת יתרו ד״ה והר״ס עשן — ע׳ תתטז), והיינו עליית עולם שנה ונפש. וראה בהמאמר שם בארוכה בפי׳ והר״ס עשן כולו (וכן בד״ה שלאח״ז ע׳ תתכג ואילך. ע׳ תתכט ואילך). ובמקומות שנסמנו בהערה 34. ועוד.

38) ראה גם ד״ה והר״ס תרס״ב שם. ובסוף ההמשך (דתרס״ב) שם.

39) ראה המשך תער״ב ח״ב ע׳ תתקל ואילך. ובכ״מ.

משא"כ בפרשתנו, וואו עס רעדט זיך וועגן דעם זמן פון נאך מ"ת, נאר דעם ביטול והזדככות וואס מ"ת האט גע־ פועל'ט בעולם, איז שוין דאן די מציאות פון וועלט ניט אזויפיל גס[40].

40) עפ"ז אולי יש לבאר גם השינוי שבפרשתנו מפורש „כאש אוכלת", משא"כ בפ' יתרו נאמר „מפני אשר ירד עליו ה' באש" סתם ואינו מפרט „אוכלת" (שמלשון זה משמע, שהעשן נעשה מהאש עצמו ולא מכליון דבר הנשרף, כהקושיא ברד"ה וה"ס עשן תש"א ותש"ח. ועוד): כי מצב העולם בזמן מ"ת גס כ"כ עד שאינו ראוי גם להיות נכלה ונשרף ע"י אש (בדוגמת הדומם כפשוטו, כבאלשיך ומאמרים הנ"ל) ולכן אין העשן שייך כ"כ לכליון ההר כנ"ל [ולהעיר מד"ה וה"ס תרס"ב שם לענין בחי' דומם שבדומם שאינו עולה ע"י האש].

משא"כ בפרשתנו, שהי' לאחרי ביטול היש והזדככותו במ"ת, הרי נעשה דק יותר וראוי שיהא נאכל ונשרף ע"י האש שלמעלה.

*) וי"ל שזהו גם טעם הפנימי', שדומם אינו כלה בטבעו באש כי הוא בריחוק הערך לגמרי ממהות האש, ואינו שייך לומר גם זה שהוא בניגוד והיפך טבעו לאש, כמו שאומרים בנוגע לצומח כו'.

ועפ"ז אולי יש לומר מה שבד"ה וה"ס תש"ח בסופו מבאר שינוי טבע הבריאה שנעשה בעת מ"ת, דה"ס „אם היתה אבנים ואינו שייך בו הכליון בשריפה להיות עשן בכ"ז עשן כולו היפך טבעו, מפני אשר ירד עליו באש היפך טבעו בטבע העלי'", דמוכח מזה, דשינוי טבע ההר לא הי' מספיק שיפעול ירידת האש, כ"א צריך לעוד ענין בשינוי טבע הבריאה, שינוי טבע האש;

כי מכיון שהדומם מצד עצם מהותו הוא בריחוק הערך ממהות האש (דוגמת דומם ומדבר — ראה תו"ח בראשית יט, ג. המשך תרס"ו ריש ע' קטו (ועוד) דאש הוא בחי' מדבר) לכן גם לאחר שנתחדש בו ענין הכליון, צריך להיות גם שינוי טבע האש, דוגמת הנפש וגוף שעם היות שאברי הגוף בטלים להנפש ואברי הגוף הם בציור שם הוי' כו', צ"ל כח המפליא לעשות לחבר הנפש עם הגוף (ד"ה אחרי מות תרמ"ט בתחלתו. ובכ"מ).

או י"ל ע"פ (וע"ד) המבואר בד"ה אחרי שם (סעיף ו) ובכ"מ דירידת האור היא מצד מעלת שורש הכלים, ומכיון שבנדו"ד) ענין הכליון שנעשה בו הוא היפך טבעו ה"ז דבר נוסף בו (ראה לקו"ש ח"ו ע' 89. תו"ח ע' 242 — ע"ד ב' סוגי ניסים), לכן אין

דעריבער האט דער „מראה כבוד ה' כאש" גורם געווען ניט אן ענין פון עשן ממש, נאר „לרוב דקותו לא נקרא בתורה בשם עשן כ"א בשם ענן"[41], וואס ענן ווייזט ניט אויף דער כליון ועלי' מלמטה למעלה[42].

אויף דעם איז רש"י — ביינה של תורה — מגלה, אז „ענן זה כמין עשן הוא": היות אז ענינו איז ניט דער גילוי אלקות מלמעלה ווי דער ענן וואס ווערט דערמאנט אין די פסוקים פרי־ ער, נאר דאס קומט פון דעם מראה כבוד ה' כאש אוכלת, ווי אלקות פועלט דער ביטול אין מציאות העולם, איז — „כמין עשן הוא":

אויך אין דעם איז דא אן ענין פון עשן — עפרורית ועכרורית (וואס קומט פון דעם כליון החומר). ווארום וויבאלד אז דער מכוון פון ענין התורה איז כדי צו מאכן פון וועלט א דירה לו ית' בתחתו־ נים, איז דערפאר „ענן זה" — דער ענן, אין וועלכן משה האט געדארפט אריינ־ גיין כדי צו מקבל זיין לוחות (ותורה) און אראפבריינגען זיי למטה — איז „כמין עשן הוא", עס איז א גילוי מלמע־ לה וואס פועלט כליון וביטול החומר פון נבראים —

[ס'איז נאר וואס זייענדיג נאך דעם גילוי פון מ"ת וואס האט אויפגעטאן א הזדככות וביטול כללי אין חומר העולם, איז דערפאר ניט געווארן „עשן (כולו)" (ווי בעת דעם התחלת גילוי פון מ"ת), נאר בלויז „כמין עשן" כנ"ל — אבער אן „עשן" מוז זיין].

41) לשון התו"א שם.

42) וראה תו"א טז, א.

מתגלה ע"ז שרש הכלי (כח הגבול), כי אי"ז ביטול הכלי מצד ענינו הוא, ולכן ירידת האש היא חידוש. ואכ"מ.

יו"ד. די הוראה מהנ"ל בעבודתנו:

עס זיינען פאראן אזעלכע וואס טענה'ן, מה לי ולדברים התחתונים? אויב שוין יע אראפלאזן זיך, איז געווג די ירידה אין אזעלכע ענינים וואס זיינען אין דער בחי' פון „חי", אדער אפילו נידעריקער — „צומח": אבער ניט האבן צו טאן אויך מיט די זאכן אין וועלט וואס זיינען אין סוג פון „דומם", א מציאות חומרית ביותר אין וועלכער עס זעט זיך ניט קיין שום חיות, ביז אז אפילו ווען ס'איז מאיר אש הוי', איז ער (מצד טבעו) ניט קיין כלי דערצו און ס'איז אין אים ניט נאחז דער אש[43] (עס דארף זיין פריער דער ענין פון „מבטשין לי"[44]).

זאגט מען זיי, אז מען מוז פועל'ן אז עשן והעלאה אויך אין דעם נידעריקסטן סוג פון „דומם" אין וועלט, ווייל מיט דעם איז פארבונדן דער תכלית פון מ"ת, אז דער ענין ה„עשן", דער כליון און עלי' פון חומר העולם, זאל אויפגעטאן ווערן ניט נאר אינעם צומח, נאר אויך אין „הר" — דומם.

קענען זיי קומען מיט נאך א טענה — ס'איז דאך „המתאבק עם מנוול מתנוול ג'כ"[45], דורך דער עבודה צו פועל זיין אז „עשן" אין דברים תחתונים ווערט דאך גורם זיין מ'זאל זיך „אינריכטן" — איז דאך גלייכער מען זאל זיך ניט פארנעמען מיט זיי? אויף דעם איז דער ענטפער:

א) „עשה לו הקב"ה (למשה) שביל בתוכו": די בחי' „משה" וואס איז דא אין דער נשמה פון יעדן אידן[46], זי וועט זיך ניט „אינריכטן", זי וועט בלייבן ריין, ווייל זי גייט דורך א „שביל" — זי איז אלעמאל באמנה אתו ית'[47].

ב) נאכמער: בפנימיות העניינים, ווערן אויך די כחות הגלויים ניט „פארשמירט" פון דעם „עשן". ווייל אין אמת'ן איז עס גאר ניט קיין עשן, ס'איז בלויז כמין עשן — עס איז אן ענן וואס זעט נאר אויס ווי אן עשן.

ד.ה. דאס וואס די וועלט איז מעלים ומסתיר אויף אלקות איז עס נאר כמין פון א מציאות צוליב דעם ענין פון בחירה. אויב מען וואלט געזען דעם אמת, וואלט דאן ניט געווען קיין ארט אויף בחירה.

און נאכמער: וויבאלד אז דער העלם קומט (צוליב א תכלית) פון קדושה איז עס באמת גאר אן „ענן" (קדושה); ער קוקט טאקע אויס ווי „עשן", ווי א דבר חומרי וואס אפילו נאך זיין כליון ועלי' בלייבט איבער עפרורית — אבער דאס איז בלויז וואס נראה לעיני בשר; בפנימיות איז עס אן „ענן" של קדושה, ווארום דער גאנצער תכלית זיינער איז בשביל תוספת אור בקדושה.

און דאס איז די הוראה, אז מען מוז ארייניגיין און דורכגיין דעם „עשן". דורך דעם איז מען מקבל תורה[48]. משה רבינו — ובכאו"א, בחי' משה בנפשו — האט מקבל געווען די תורה נאך דער הקדמה פון „ויבא משה בתוך הענן", וואס „ענן זה כמין עשן הוא" (און ער מוז אנקומען צו א „שביל בתוכו").

---

43) ראה לעיל הערה 40 בשוה"ג.

44) ראה זהר (ח"ג קסח, א) — הובא ונתבאר בתניא רפכ"ט.

45) תניא תפכ"ח (לה, ב).

46) תניא פמ"ב.

47) תניא ספכ"ד.

48) ראה גם ד"ה ויבא משה תרנ"ד בסופו.

כאָטש דאָס איז לשעה ובחיצוניות אָן ענין פון העלם, אָבער דורך דעם קומט מען צו „ויהי בהר ארבעים יום וארבעים לילה" און מען האָט תורה בשלימותה:

און דערנאָך איז דאָס יעדער ממשיך אין גופו וחלקו בעולם, וואָס דאָס איז דער המשך פון (נאָך) פ' משפטים (אין פ' תרומה) — „ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"[49],

פון די דברים גשמיים, זהב וכסף גו', מאָכט מען א מקדש לו ית', וואָס דורך דעם פירט זיך אויס די כוונה פון נת' אווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים.

(משיחת ש"פ משפטים תשכ"ה)

---

49) תרומה כה, ח.